

Atilâ Dorsay

**50 UNUTULMAZ
FİLM**

Sinemanın Hazinesi

50 UNUTULMAZ FİLM/ Atilla Dorsay

© Remzi Kitabevi, 2017

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Editör: Eylül Duru

Kapak: Ömer Erduran

Arka kapak Dorsay fotoğrafı: Muhsin Akgün

ISBN 978-975-14-1769-5

BİRİNCİ BASIM: Mart 2017

Kitabın basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi

4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 12068 / Tel (212) 629 0615

Cilt: Çifçi Mücellit, 100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi

5. Cad. No: 24-25 Bağcılar-İstanbul

Tel (212) 629 4783

Bu kitap, yakın zamanda yitirdiğimiz iki büyük sinema sevdalısı ve tutkununa, bize çok şeyler öğreten ve güzel birer kültürel miras bırakan Giovanni Scognamillo ile Mithat Alam'a adanmıştır.

Giovanni'nin fotoğrafı onu 2015 yılında yaş günü için ziyaret eden Alin Taşçıyan ve "manevi kızı" Nalân Söylemez ile gösteriyor. Çeken, bakıcısı Dilara Hanım. Mithat'ı ise ben 2009 Adana Festivali'nde, havaalanında çekmişim.

Atilâ Dorsay

İçindekiler

<i>Sunuş</i>	9
<i>Liliom – 1930</i>	13
<i>Kayıp Ruhlar Adası – Island of Lost Souls – 1932</i>	17
<i>Sing Sing’de 20 Bin Yıl – 20.000 Years in Sing Sing – 1932</i>	21
<i>Uçuş Ekibi – L’Equipage – 1935</i>	25
<i>Sarı Esirler / Toprak Ana – The Good Earth – 1937</i>	29
<i>Zırhsız Şövalye – Knight Without Armor – 1937</i>	33
<i>Yağmurlar Gelince – The Rains Came – 1939</i>	37
<i>Hint Rüyası – The Rains of Ranchipur – 1955</i>	37
<i>Broadway Üzerinde Melekler – Angels Over Broadway – 1940</i>	42
<i>Ölümcül Fırtına – The Mortal Storm – 1940</i>	46
<i>İki Yüzlü Kadın – Two-Faced Woman – 1941</i>	50
<i>Şeytan ve Daniel Webster – The Devil and Daniel Webster</i> / <i>All that Money Can Buy – 1941</i>	55
<i>Gangsterin Hilesi – Johnny Eager – 1942</i>	59
<i>Operadaki Hayalet – Phantom of the Opera – 1943</i>	63
<i>İzmirli Dimitrios’un Maskesi – The Mask of Dimitrios – 1944</i>	67
<i>Korsan Aşk – Frenchman’s Creek – 1944</i>	71
<i>Bel Ami – The Private Affairs of Bel Ami – 1946</i>	75
<i>Birleşen Kalpler / Derin Uyku – The Big Sleep – 1946</i>	80
<i>Sevdiğim Adam – The Man I Love – 1946</i>	85
<i>Rüyalar Peşinde – The Secret Life of Walter Mitty – 1947</i>	89
<i>Siyah Narsis – Black Narcissus – 1947</i>	93
<i>Berlin Ekspresi – Berlin Express – 1948</i>	97
<i>Jan Dark – Joan of Arc / Jeanne d’Arc – 1948</i>	101
<i>Rüşvet – The Bribe – 1949</i>	105
<i>Bunalım – Crisis – 1950</i>	109
<i>Karanlık Şehir – Dark City – 1950</i>	113
<i>Anna – 1951</i>	117

<i>Browning Çevirisi – The Browning Version – 1951</i>	121
<i>Büyük Karnaval – Ace in the Hole / The Big Carnival – 1951</i>	125
<i>İnsanlık Suçu – A Place in the Sun – 1951</i>	129
<i>Öldürülecek Kadın – The Enforcer – 1951</i>	134
<i>Trendeki Yabancılar – Strangers on A Train – 1951</i>	138
<i>Yarın Başka Bir Gündür – Tomorrow is Another Day – 1951</i>	142
<i>Şimşek İki Kez Çakar – Lightning Strikes Twice – 1951</i>	142
<i>İtiraf Dakikası – La Minute de Vérité – 1952</i>	147
<i>Bir Yıldız Doğuyor – A Star is Born – 1954</i>	151
<i>Cinayet Var – Dial M For Murder – 1954</i>	156
<i>Yedi Kardeşe Yedi Gelin –</i>	
<i>Seven Brides for Seven Brothers – 1954</i>	160
<i>Altın Kollu Adam – The Man With the Golden Arm – 1955</i>	164
<i>Gangsterler Kurbanı – Pete Kelly’s Blues – 1955</i>	168
<i>Örümcek Ağı – The Cobweb – 1955</i>	172
<i>Elbise Ormanı – The Garment Jungle – 1957</i>	176
<i>Suç ve Deha – Compulsion – 1959</i>	180
<i>Yüzü Olmayan Gözler – Les Yeux sans Visage – 1959</i>	184
<i>Büyük Sirkın Maceraları – Circus of Horrors – 1960</i>	188
<i>Arabistanlı Lawrence – Lawrence of Arabia – 1962</i>	192
<i>Mamma Roma – Mamma Roma – 1962</i>	196
<i>Yılanların Öcü – 1962</i>	200
<i>Amerika Nereye? – Medium Cool – 1969</i>	205
<i>Sen Benimsin – La Piscine – 1969</i>	209
<i>Dünyaya Düşen Adam – The Man who Fell to Earth – 1974</i>	212
<i>Savaş Kurbanları – Le Vieux Fusil – 1976</i>	216
<i>Agatha – 1979</i>	220
<i>Günaydın Vietnam – Good Morning Vietnam – 1987</i>	224
<i>Film adları dizini</i>	229
<i>Yönetmenler dizini</i>	231

Sunuş

Ne filmlerdi ama... Çocukluğumuzun ham hayallerini beslediler, hayat üzerine yanı başımızda asla bulamayacağımız kadar uzak, garip, şaşırtıcı, kimi zaman egzotik, bazen vahşi, bazen de duyguların yumuşaklığıyla örülmüş sevgi dolu görüntüleri bize sundular.

Ve hangi yaşta olursak olalım, adına beyazperde denen o büyümlü alana yansıyan karmaşık, yoğun, çelişkili görüntüler bize hem gerçek hayatın sayısız yüzünü öğretti, hem de onun ötesindeki hayal âlemlerini, ancak en büyük şairlerin veya büyücülerin yaratabileceği farklı iç dünyaları, görülebilecek hemen her şeyi içeren filmler sayesinde bizim bir parçamız haline getirdiler: aynı zamanda bizi oluşturan, kişiliğimizi bir heykeltıraş gibi biçimleyen, esin ufkumuzu sonsuza dek uzatan unutulmaz görsel anılara dönüşerek...

Ve biz has sinema sevdalıları, sinemaya –benim gibi– çok erken yaşta alışıp müdavimi, giderek tutkunu olanlar, o filmlerin çoğunu hep bağırında veya zihninde taşıdı. Ve o filmleri unutmadık.

Sonraları, ilk önce adına Sinematek denen ve bir zamanlar bizde de var olan kurumlar veya yine bir zamanlar, sadece birkaç TV kanalımız olduğu halde yine bu işin has meraklıları tarafından bize sunulan özenli sinema sanatı programları sayesinde, onları yeniden hatırladık ya da keşfettik.

Daha sonraları, çağdaş teknolojinin gelişmesi sayesinde önce video-kasetler, sonra DVD veya *blue-ray* ürünleriyle o filmleri yeniden hayatımıza soktuk. Şimdiyse filmlere yeni ulaşım biçimleri ortaya çıkıyor.

Ve ben, eski filmlerin iflah olmayan bir tutkunu olarak, üç yıl kadar önce *Milliyet-Sanat*'a her ay bir eski filmi yazmayı önerdim. Bu değerli derginin geçmişteki Zeynep Oral önderliğinde ikisi de aramızdan ayrılan Zekai Muratçay ve Akal Atillâ'dan oluşan kadrosu, sonraları Ülkü Tamer, daha sonra Tuğrul Eryılmaz ve en son Filiz

Aygündüz yönetimlerinden süzülüp gelen onurlu tarihine baştan beri bulunduğum naçizane katkılar, sonunda bu klasik film ziyaretlerine dönüştü. Beni çok mutlu eden biçimde...

Bu yazıların önemli bölümü orada yayınlandı. Ama ben işi öylesine sevdim ki, ayda bir yazmayı aşarak her uygun zaman aralığında oturup film izlemeye ve onları yazılara dönüştürmeye başladım. Böylece elimde yayınlanmamış yazılardan oluşan bir stok oluştu.

Ve ben bu kitapta biraz da onlara yer verdim. En çok belli bir dengeyi daha iyi oluşturmak için... Böylece örneğin Pasolini'nin *Mamma Roma*'sından King Vidor'un *Şimşek İki Kez Çakar*'ına, Jean Negulesco'nun *İzmirli Dimitrios'un Maskesi*'nden Felix Feist'in *Yarın Başka Bir Gündür*'üne dek yepyeni yazılar da var.

Seçimlerim biraz da rastlantılarla oluştu. Aslında sinemanın geçmişinde anılmaya değer, hatta kült-film sayılabilecek öylesine çok film var ki... Yazmakla bitmez.

Ama ben en çok yıllardır görmek istediğim, ancak DVD'leri çıkmamış filmler birden piyasaya sunulunca onlara öncelik verdim, aldım veya getirttim. Ve de ekran başına geçip izleyerek yazdım. Böylece bu toplamın bir özelliği de, en azından uzun bir süre için "zor bulunan" (ya da hiç bulunmayan) filmlerden oluşması denebilir.

Elbette en çok geçmişe dönük bir çaba bu... Unutmayın ki ben 1966'dan başlayarak filmler üzerine düzenli biçimde yazdım ve o yazıları kitaplaştırdım. O tarihten sonrası için birçok film üzerine yazılarım o kitaplarda bulunabilir.

Böylece 30'lardan başlayıp en sondaki filmle 1987'ye dek geldim. 30'lar ilginçtir: sesli sinemayla birlikte modern sinemanın birçok temelini atıldığı yıllardır. Ama 40'lar daha da ilginçtir: artık iyice oturmuş bir teknolojiyle kotarılan ve dünya tarihinin en karanlık dönemine tanıklık eden... Özellikle Amerikan sineması. Ve en çok da gözde türüm olan kara-filmler.

Seçimimde bu tür ön plana çıktıysa, umarım beni bağışlırsınız. Kara-film kadar hem hayatın gerçek dramlarına, hem de sinemanın özüne yaklaşan film türü yoktur. Nitekim bakınız çağdaş bir sinemacı, yazar-oyuncu-yönetmen Ben Affleck bu türe ait son filmi *Live By Night* vesilesiyle ne diyor:

“Benim esin kaynaklarım, kara-film ve onu en iyi yansıtan 30 ve 40’ların Warner Bros filmleridir. Polisler, hırsızlıklar, hesaplaşmalar, aşk, ihanet. Kimi zaman Mafya reisi olan bir ana kahraman. Gerçekten seyirciyi şaşırtan ve unutulmayacak filmler.”

(*Hürriyet*, 8 Ocak 2017)

Bunu söylerken, Amerikan sinemasının, dolayısıyla kara-filmin dışında kalan dünya sineması ustalarını unutmuyorum. Onlara bundan sonra gelecek kitaplarda daha çok yer vermeyi vaat ederek...

Yine de en çok film 50’lerden oldu. Çünkü benim artık 10’lu yaşlarıma girip daha bilinçli bir izleyici olarak filmleri değerlendirdiğim, büyük tutkular edindiğim, hatta kimi filmlerin gerçekten de hayatımı değiştirdiği zehabına kapıldığım yıllar... O yılları ve o filmleri nasıl unutabilirim?...

Sonraki yıllar daha çok simgesel olarak var. 60’lardan altı film, 70’lerden üç film. Onlar da özel fırsatlar ve anmalarla ilişkilidir. Ki bu dergi için film seçerken sık sık başvurduğum bir temel kriter. Böylece *Arabistanlı Lawrence’i* hatırlamam, Türkiye’nin birden yeniden Ortadoğu denen bataklığa dalması nedeniyledir.

Örneğin toplamdaki tek Türk filmi olan *Yılanların Öcü*, filmin bir İstanbul festivali için onarılıp yepyeni kopyasından gösterilmesiyle bağlantılıdır. *Amerika Nereye?* yaratıcısı Haskell Wexler’in ölümü, Fransız filmi *Sen Benimsin* ise bir yeniden çevrimi dolayısıyla yazılmışlardır.

70’lerden gelen *Dünyaya Düşen Adam*, başoyuncusu ve yıldızı David Bowie’nin ölümü nedeniyle yazıldı. Sonraki 70’ler filmlerinin böyle bir gerekçesi yok. *Savaş Kurbanları* özlemle aradığım bir film-di: soykırıma bu kez Fransız gözüyle bakan... *Agatha* ise bizde hiç oynamamış bir Agatha Christie biyografisi: hep merak ettiğim ve DVD’si ilk kez çıkan... 1987’den gelen *Günaydın Vietnam* ise eşsiz Robin Williams’ın ölümü nedeniyle olduğu kadar, filmin vaktiyle bizde oynamamış ve üzerine hiç yazılmamış olması da bir başka etkindir.

Amerikan sinemasının yanı sıra özellikle İngiliz (altı film), Fransız (beş film), İtalyan (iki film) sinemaları da belli ölçüde tem-

sil edilmiştir. Dediğim gibi, bir seriye dönüşeceğini umduğum bu kitaplarda onlara daha çok yer vereceğim.

Biraz daha rakam konuşalım. Bir avuç yönetmen burada ikişer filmle yer aldı. Bu da özel biçimde olmadı. Rastlantılar getirdi. Ki onlar da klasik Amerikan sinemasının büyükleri: Frank Borzage, William Dieterle, Alfred Hitchcock, Raoul Walsh, George Cukor ve Jean Negulesco. İleride hemen tüm önemli yönetmenlerin filmle-ri ilgi alanıma girecektir.

Son bir sayısal yaklaşım: moda uyararak *50 Unutulmaz Film* dedik. Ya 100, ya da 50 sayıları seçiliyor ya... Ama aslında 52 yazı var. Son eklediğim iki yazı yüzünden. Ancak –diğer kitaplarımda da olduğu gibi– hiçbirine kıyıp çıkaramadım. Üstelik iki yazıda ikişer film ele alınıyor. Göreceğiniz nedenlerden... Böylece 54 film oluyor. Umarım kimse “fazla film var!” diye parasını geri istemez!

Bu filmlere ulaşmanızı kolaylaştırmak için, her birinin benim kişisel izleme çabamla bağlantılı olarak nasıl, nereden edinelebileceği konusunda pratik bilgiler verdim: altyazılarına dek... Günümüzde ilerleyen teknolojiye karşın birçok film hâlâ erişilmez olmayı sürdürüyor. Ama öte yandan, kimi filmler, en klasikleri dahil internet’e düşüyor ve neredeyse bir tık’la erişebiliyorsunuz. Üstelik diğerleri yanında Türkçe altyazı da içererek... Gerçi ben bu konuda beceriksizim. Ancak genç sinema yazarlarından destek alıyorum.

Sanırım şunu yazmam kendini beğenmişlik sayılmaz: her filme büyük bir dikkat ve özenle yaklaştım. İzlerken sayısız not aldım. Önemli film kılavuzlarında üzerlerine tüm yazılanları okudum ve kimilerinden örnekler verdim.

Filmlerin yönetmenleri, ait oldukları akımlar, dönemler ve ülkeler üzerine verebildiğimce bilgiler verdim. Ve her bir yazının, benim için “sinema” denen muazzam ve muhteşem sanat üzerine birer küçük deneme olmasına çabaladım. Umarım sizler de böyle düşünürsünüz.

Ocak 2017

LILIOM

Liliom – 1930

Yönetmen: Frank Borzage / Senaryo: S. N. Behrman, Sonya Levien / Görüntü: Chester A. Lions / Müzik: Richard Fall / Oyuncular: Charles Farrell, Rose Hobart, Estelle Taylor, H. B. Warner, Lee Tracy, Walter Abel, Mildred Van Dorne, Guinn Williams, Bert Roach / Fox

Ünlü tiyatro yazarı, bir dönemde oyunları bizde de oynanan Ferenc Molnár'ın oyunu *Liliom*, daha 1919 yılında, ülkesi Macaristan'da filme alınma deneyimi yaşamıştı. Sonradan gidip Hollywood'a yerleşerek klasik dönemin en ünlü yönetmenlerinden olan, *Kazablanka*'nın da yaratıcısı Michael Curtiz bu işe girişmiş, ama ekonomik koşulların bastırmasıyla film yarıda kalmıştı.

Kabaca bir on yıl sonra, eser bu kez Amerikalı Frank Borzage'nin (1894-1962) eline geçti. Sinemanın en romantik ustalarından biri sayılan Borzage, bu hikâyede o duygusal dünyası için ideal bir malzeme bulmuştu. Ve böylece bir klasik doğdu.

Ama bu eser o dönemde öylesine etkili olmalı ki, sadece dört yıl sonra o sırada Fransa'da çalışan Alman ustası Fritz Lang da konuya el attı: yine ABD'ye gidip uzun kariyerine başlamadan hemen önce... O film de kendine göre ilginç sayılır. Ayrıca 1956 yılının ünlü müzikali *Carousel de Liliom*'un değişik bir uyarlamasıdır.

Daha sonraları da *Bir Frakın Romanı*, *Pál Sokağı Çocukları* gibi ünlü filmlerde emeği kullanılan Molnár, bu oyununda ilk savaş sonrasının yoksulluğunu yaşayan Macaristan'da (veya herhangi bir Orta Avrupa ülkesinde) yaşanabilecek bir hikâye anlatır. Eserin belki en ilginç yanı, belli bir gerçekçilikle tümüyle hayal âleminden, hatta düşlerden çıkmış bir yaklaşımı ustaca harman etmesidir.

Hemen başlarda ikisi de çalışarak hayatlarını kazanan iki kız arkadaş tanıırız: Julie ve Marie. Marie kendisine bir asker sevgili bul-

muştur. Julie ise henüz aşkı tanımamıştır. Yakınlardaki bir panayırdan çığırkanlık yapan, güçlü-kuvvetli, maço Liliom, genç kızın kalbini çalar.

Liliom alabildiğine saf ve temiz bir erkektir: fiziksel gücünün ardında bir çocuk ruhu saklayan... Ona "akılsız bir dev adam" da denebilir! Elleri pantolonunun ön ceplerinde, iki yana sallanarak, komik biçimde dolaşır. Kendini bir "artist" sayar, hep yukardan konuşur. Olasılıkla Roman kökenlidir. Ve dayanılmaz çekiciliğiyle, tüm kadınları büyüler.

Patronu bayan Muscat da bunlardan biridir. Ve ona asılan her kadını hemen düşmanı sayar! Böylece Julie de onun öfkesinin hedefi olacaktır. Öte yandan, Marie ona hali-vakti yerinde ve evlenmeye hazır bir centilmen bulur. Ama Julie artık Liliom'a tutkundur ve ondan vazgeçecek hali yoktur.

Filmin gerçekçiliği, özellikle dönemin sınıfsal konumunun ve egemen olan yoksulluğun tasvirindedir. Bir sahnede Liliom beş parasızlığı içinde kıvrınırken, yakından geçen bir trene kıskançlıkla bakar: ıslık ıslık vagonlarda şık hanımlar ve beyefendiler yiyip içip eğlenmektedir. Ve aslında o trenle Budapeşte'deki sefaletten kurtulup Viyana'ya, hatta bir liman kentinden "Amerika'ya gitmek" bile mümkündür! Ama nasıl?

Işıklar içindeki panayır ise, hikâyenin düşsel yanının sanki ana mekânıdır. Orada her şey mümkündür: atlıkarıncaya binince dünyaya yukardan bakmak, yaşamın zor koşullarını unutup bir süre için mutlu olmak... Borzage'nin Chester Lions'a emanet ettiği kamera, akıcı biçimde olaylara dalarken, zaman zaman bir tiyatro oyununu uyarladığını hatırlar. Ve uzun, sabit çekimlerde duraklar: özellikle insan yüzlerine yaklaştığında... Genelde belli bir tiyatro estetiğine teslim olan filmde, dış mekânlar pek gözükmez, bir stüdyo atmosferi egemendir. Biraz da yeni başlamış sesli film teknolojisinin empoze etmesiyle...

Ama o ışıklar içindeki panayır hep oradadır: Her yerden, hatta neredeyse Julie'nin artık Liliom'la birlikte oturmaya başladığı bodrum katından bile görülür! O, kişilerin düşlere sığınma yeridir. Sinema tarihinde panayırlarda geçen filmlerin önde gelen-

lerindedir *Liliom*. Ki bu özellik, yıllar sonra renkli-sinemaskop *Carousel*'de daha öne çıkacaktır.

Ve tren... O da filmin ana öğelerinden biridir. Hele tüm finalin geçtiği o "ahrete giden tren!"... İçindeki kompartımanlar gerçi ölülerin sosyal durumlarına göre bölünmüştür: zenginler, emekçiler, katiller, intihar edenler vs. Ama lüks olanı yoktur, hepsi aynıdır. Ve daha iyi bir yerde oturmak isteyen bir burjuva, başkondüktör tarafından azarlanır.

Liliom artık öteki âleme göçtüğünün ve dünyadayken eşiyile kızına yeterince ilgi ve sevgi veremediğinin bilincindedir. Artık her şey bitmiştir. Ama kondüktör şöyle der: "Yeryüzünde sizi hatırlayan tek bir kişi bile kalmışsa, bu hikâye bitmiş sayılmaz." Nitekim bitmemiştir. Vicdan azabı içindeki Liliom'a geri dönüp pişmanlığını gidermesi için son bir fırsat verilir. Acaba o kabalığı ve cehaleti içinde bunu değerlendirebilecek midir?...

Böylece film, Hollywood'un o yıllarda (30 ve 40'larda) çok merak sardığı, öteki dünya, cennet-cehennem üzerine cinli-perili filmlerin bir anlamda öncülüğünü yapar: *Here Comes Mr. Jordan*, *Angel On My Shoulder*, *The Green Pastures*, *The Horn Blows at Midnight*, *All that Money Can Buy*, *It's A Beautiful Life*, *The Bishop's Wife*, *Heaven Can Wait* vb. sayısız film gibi...

Ve Liliom, "öteki dünyaya gitmek" için, o döneme göre son derece modern bir trenle, sanki 50 yıl sonrasına ait altüst geçitler ve köprülerden geçerek, yoluna devam eder. Bu final aslında birçok filminin sonunda öteki dünyayla ilişkili şeyler gösteren yönetmene de çok uygun düşer: *Seventh Heaven, Strange Cargo, Three Comrades* gibi...

O dönemde kısa bir süre için zirveye çıkıp erken bırakan Charles Farrell, tüm hikâyenin yükünü taşıyan *Liliom*'da gerçekten göz doldurur. Ve film, erken dönem sesli sinemanın konuşmaya en çok yer veren ve diyalogları şiirle örülü filmlerinden biri olup çıkar. Bir dönemde kayıp sanılması, yeniden değerlendirilmesini geciktirmiş ve bu nedenle birçok kaynak kitapta yer almamıştır.

Film ancak 80'lerin sonunda bulunup onarıldı ve artık mükemmel bir kopyadan izleniyor. Bu durum Bertrand Tavernier'ye Amerikan sineması üzerine kitabında şunları yazdırdı: "*Liliom* tam bir başarı. Sesli dönemin başında, sessiz dönemin son yıllarındaki ilerlemeye de sırtını çevirmeyen sayılı filmlerden. Dekorların cürekâr stilizasyonu, gerçeküstü ve dışavurumcu bir atmosfer sağlıyor. Ve seyirciyi o fantastik finalin içerdığı doğaüstü konuma hazırlıyor."

Not: DVD'si amazon.com veya Fransızların www.carlottavod.com adresinden sağlanabilir.

Perdenin ilk "canavar doktor"larından

KAYIP RUHLAR ADASI

Island of Lost Souls – 1932

Yönetmen: Erle C. Kenton/Senaryo: Waldemar Young, Philip Wylie/Görüntü: Karl Struss/Oyuncular: Charles Laughton, Richard Arlen, Kathleen Burke, Béla Lugosi, Leila Hyams/Paramount

Korku filmi meraklıları, H. G. Wells adını iyi bilir. Ünlü İngiliz bilim-kurgu ve fantastik yazarı (1866-1946) büyük bölümü sinemaya da engin bir malzeme sunan romanlarıyla tanınmıştı: *The Time Machine*'den *Things to Come*'a, *The War of the Worlds*'tan *The Invisible Man*'a, *Kipps*'ten *The Passionate Friends*'e... En ünlü korku romanlarından biri de *The Island of Doctor Moreau – Doktor Moreau'nun Adası* adını taşır.

Kayıp Ruhlar Adası, bu romanın ilk sinema uyarlamasıdır. Daha sonra asıl adıyla iki kez daha uyarlanmıştı: 1977'de Don Taylor'un yönetmenliği ve Burt Lancaster, Michael York, Richard Basehart, Barbara Carrera gibi harika oyuncularla.

20 yıl sonra, bu kez John Frankenheimer şansını denedi: yine *The Island of Dr. Moreau* adıyla çevirdiği film, Marlon Brando, Val Kilmer, David Thewlis gibi oyunculara ve büyük bir bütçeye karşın, 1932 yılında, sinemanın anlatım olanaklarının çok daha sınırlı olduğu dönemde çekilmiş o siyah-beyaz ve sadece 70 dakikalık filmin özgünlüğüne ve perdede yarattığı dehşet duygusuna erişemedi. Gerçi o film de *Time Out* kılavuzunun hakkaniyetle belirttiği gibi, o denli kötü değildi. Yine de genelde ilk filmin üstünlüğü kabul edilmiş sayılır.

Roman (ve de film) kuşkusuz tüm 19. yüzyılı heyecan verici bir çağ haline getiren büyük sanayi devriminden ve ona koşut olarak gelişen, bilim ve sanatın insan fiziği kadar ruhunun da derinliklerine yolculuğa bayılan, sürekli genetik araştırmalar yürüten ve adına metamorphosis-değişim denen olaya kafa yoran çabalarından etkilenmiştir. Böylece, gemisi Lady Vain batmış olan Edward

